

70 lat Instytutu Zachodniego

Polska, Niemcy, Europa
relacje polityczne, gospodarcze, społeczne

Honorowy Patronat
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Bronisława Komorowskiego

Przewodniczący Komitetu Honorowego:

Prof. Jerzy Buzek - poseł do Parlamentu Europejskiego

Członkowie Komitetu Honorowego:

Prof. Lena Kolarska-Bobińska – Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Grzegorz Schetyna – Minister Spraw Zagranicznych
Prof. Marek Ziółkowski – Senator RP
Dr Krystyna Łybacka – Poseł do Parlamentu Europejskiego
Władysław Bartoszewski – Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów
Piotr Florek – Wojewoda Wielkopolski
Marek Woźniak – Marszałek Województwa Wielkopolskiego
Ryszard Grobelny – Prezydent Miasta Poznania
Ksiądz Arcybiskup Prof. Henryk Muszyński – Prymas Polski Senior
Prof. Bronisław Marciniak – Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
Prof. Marian Gorynia – Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu
Prof. Leszek Rafalski – Przewodniczący Rady Głównej Instytutów Badawczych
Prof. Tomasz Budnikowski – Przewodniczący Stowarzyszenia Instytut Zachodni
Prof. Rita Süssmuth
Prof. Anna Wolff-Powęska
Prof. Bohdan Gruchman
Prof. Andrzej Kwilecki
Dr Andrzej Byrt – Prezes Zarządu Międzynarodowych Targów Poznańskich sp. z o.o.
Dr Jan Kulczyk – Przewodniczący Rady Nadzorczej Kulczyk Investments
Solange Olszewska – Prezes Zarządu Solaris Bus & Coach S.A.

Patronat medialny

gazeta WYBORCZA.PL
TVP POZNAŃ
GŁOS WIELKOPOLSKI
radio Merkury POLSKIE RADIO

Wsparcie

FUNDACJA WSPÓŁPRACY POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG FÜR DEUTSCH-POLNISCHE ZUSAMMENARBEIT
Międzynarodowe Targi Poznańskie
NOVOL
SOLARIS
SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Autorzy: Jadwiga Kiwerska, Michał Nowosielski
Opracowanie redakcyjne: Hanna Różanek
Tłumaczenie na język angielski: Krzysztof Kotkowski
Projekt okładki: Szymon Kiwerski
Zdjęcia: Archiwum Instytutu Zachodniego

© Copyright 2014 Instytut Zachodni
ISBN: 978-83-61736-51-6

Wydawca: Instytut Zachodni
Druk: Flower-Power Agencja Kreatywna Maria Popiak

Instytut Zachodni
Instytut Naukowo-Badawczy im. Zygmunta Wojciechowskiego
ul. Mostowa 27a
61-854 Poznań
tel.: +48 61 85 27 691
fax. +48 61 85 24 905
email: izpozpl@iz.poznan.pl
www. iz.poznan.pl

I. Czołowa placówka naukowa w Polsce

Instytut Zachodni w Poznaniu, istniejący już 70 lat, to jedna z najważniejszych polskich placówek naukowo-badawczych, znana i ceniona również w międzynarodowym środowisku naukowym. Zainteresowania badawcze zespołu naukowego Instytutu Zachodniego koncentrują się na historii i współczesności Niemiec, dziejach stosunków polsko-niemieckich oraz Ziem Zachodnich i Północnych, problematyce europejskiej i transatlantyckiej, wreszcie zagadnieniach polityki i bezpieczeństwa Polski. O interdyscyplinarnym charakterze placówki przesądza fakt, że zespół Instytutu Zachodniego prowadzi badania z zakresu nauk humanistycznych, społecznych i ekonomicznych. Poznański ośrodek posiada własną oficynę wydawniczą – Wydawnictwo Instytutu Zachodniego, a także Bibliotekę zasobną w literaturę, czasopisma i prasę oraz archiwalia.

Powstanie Instytutu Zachodniego w grudniu 1944 r. wiązało się ściśle z doświadczeniami okresu II wojny światowej oraz niemieckiej okupacji w Polsce. Wydarzenia te odcisnęły

Założyciel Instytutu Zachodniego prof. Zygmunt Wojciechowski przed pierwszą siedzibą przy Chełmońskiego 1

tragiczne piętno na stosunkach polsko-niemieckich, wywierając też wpływ na losy całej Europy. Powojenne przesunięcie granic państwowych Polski na zachód rodziło potrzebę naukowej analizy zagadnień związanych z nowym układem terytorialnym, stwarzającym poważne problemy i zagrożenia. Dlatego grupa profesorów przedwojennego Uniwersytetu Poznańskiego, a także działaczy społecznych i politycznych, skupiona wokół profesora Zygmunta Wojciechowskiego, wybitnego historyka prawa, wystąpiła z inicjatywą powołania w Poznaniu placówki badawczej, zajmującej się problematyką niemiecką oraz dziejami trudnego sąsiedztwa polsko-niemieckiego.

Myśl utworzenia specjalistycznej instytucji, łączącej funkcje badawcze i doradcze, pojawiła się już podczas wojny, w drugiej połowie 1943 r., w środowisku podziemnej organizacji „Ojczyzna", powiązanej z Delegaturą Rządu na Kraj. Padła wówczas po raz pierwszy nazwa placówki - „Instytut Zachodni", a także czasopisma - „Przegląd Zachodni". Zaś w grudniu 1944 r. powstał specjalny dokument, w którym zarysowano profil badawczy i strukturę organizacyjną Instytutu Zachodniego. Ten właśnie moment uważa się za datę powstania poznańskiej placówki.

Jakkolwiek pomysł utworzenia Instytutu Zachodniego zrodził się w Milanówku pod Warszawą, gdzie wówczas przebywał prof. Wojciechowski i gdzie konspiracyjnie spotykali

Prof. Zygmunt Wojciechowski – założyciel i pierwszy dyrektor Instytutu Zachodniego w latach 1945-1955

Prof. Gerard Labuda – dyrektor Instytutu Zachodniego w latach 1959-1961

Prof. Władysław Markiewicz – dyrektor Instytutu Zachodniego w latach 1966-1973

się pozostali inicjatorzy pomysłu z organizacji „Ojczyzna": Andrzej Grodek, Jan Zdzitowiecki i Edmund Męclewski, to jednak wybór Poznania jako jego siedziby od początku nie budził wątpliwości. Już w okresie międzywojennym stolica Wielkopolski stanowiła ważny ośrodek badań niemcoznawczych, prowadzono tutaj prace naukowe dotyczące stosunków polsko-niemieckich oraz dokumentowano polską przeszłość obszarów zachodnich (wówczas wschodnie prowincje Niemiec).

Pierwszym dyrektorem Instytutu Zachodniego, którego oficjalne powołanie do życia nastąpiło 27 lutego 1945 r., a statut zatwierdzono 6 sierpnia 1945 r., został inicjator jego powstania prof. Wojciechowski, doskonały znawca problematyki niemieckiej. Poczet kolejnych dyrektorów obejmował najwybitniejsze w polskiej humanistyce nazwiska, z profesorami Gerardem Labudą, Zdzisławem Kaczmarczykiem, Władysławem Markiewiczem, Lechem Trzeciakowskim, Antonim Czubińskim i Anną Wolff-Powęską na czele.

Pierwsza siedziba Instytutu Zachodniego znajdowała się w secesyjnej kamienicy przy ul. Chełmońskiego 1, potem nastąpiła przeprowadzka na Stary Rynek i tam zespół pracowników objął w posiadanie Wagę Miejską oraz Domki Budnicze, wreszcie na dłużej zakotwiczył w Pałacu Działyńskich. Od 1998 r. Instytut Zachodni posiada własną siedzibę – wspaniały obiekt przy ul. Mostowej 27, gdzie znalazły swe miejsce także jego bogate zbiory biblio-

Prof. Anna Wolff-Powęska – dyrektor Instytutu Zachodniego w latach 1990-2004

Dr Michał Nowosielski – dyrektor Instytutu Zachodniego od 2013 r.

Obecna siedziba Instytutu Zachodniego przy ul. Mostowej 27 powstała dzięki wsparciu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz pomocy władz Poznania.

teczne i cenne zasoby archiwalne oraz funkcjonuje Wydawnictwo Instytutu Zachodniego. W latach 1992-2013 organem nadzorującym działalność Instytutu Zachodniego było Ministerstwo Spraw Zagranicznych, obecnie jest nim Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Wraz z utworzeniem Instytutu Zachodniego powstała biblioteka, która w ciągu 70 lat istnienia zgromadziła ogromne zbiory specjalistyczne z zakresu niemcoznawstwa, historii Polski i powszechnej, problematyki europejskiej i stosunków międzynarodowych, zagadnień socjologicznych, prawnych i ekonomicznych. Łącznie księgozbiór Biblioteki Instytutu Zachodniego liczy ponad 112 tys. różnego rodzaju prac. W jej zbiorach znajdują się również unikatowe zespoły archiwalne i dokumentacja prasowa. Te bogate zasoby archiwalne i zbiory biblioteczne, w tym największa w kraju literatura niemcoznawcza, przyciągają do Instytutu Zachodniego szerokie grono badaczy, młodych adeptów nauki, dziennikarzy i tych wszystkich czytelników, którzy powodowani pasją, zainteresowaniami lub potrzebą korzystają z Biblioteki Instytutu Zachodniego.

Istniejące od 1945 r. Wydawnictwo Instytutu Zachodniego wydało dotąd grubo ponad 400 książek, 350 numerów czasopisma „Przegląd Zachodni" oraz dziesiątki innych wydawnictw seryjnych i okazjonalnych. Oficyna, znana i ceniona w kraju oraz w międzynarodowym świecie nauki, publikuje rozprawy pracowników Instytutu Zachodniego oraz autorów z innych ośrodków naukowych w Polsce i za granicą.

Tak jak trudno wyobrazić sobie polską naukę, w tym niemcoznawstwo, bez dorobku badaczy z Instytutu Zachodniego,tak silna jest więź Instytutu Zachodniego z Poznaniem i społecznością lokalną, wobec której placówka stara się pełnić misję popularyzatora wiedzy i inicjatora ważnych wydarzeń naukowych, a także kulturalnych. Wydawane w Instytucie Zachodnim publikacje, stanowiące efekt naukowych dociekań jego zespołu badawczego, zapraszani do Instytutu Zachodniego goście z kraju i zagranicy, konferencje i dyskusje na ważne bądź aktualne tematy wpisały się na stałe w naukowy pejzaż Poznania.

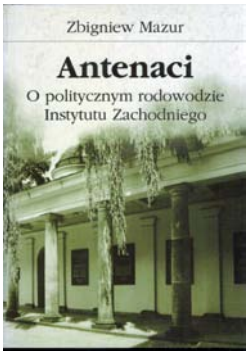

Cennym wsparciem dla poznańskiej placówki jest Stowarzyszenie Instytut Zachodni, istniejące również od 1944 r. Tworzyli go i tworzą wybitni polscy naukowcy, intelektualiści, przedsiębiorcy, politycy. Działa ono aktywnie na rzecz upowszechniania wiedzy o historii i współczesności Niemiec, stosunków polsko-niemieckich oraz szeroko pojętej problematyki integracji europejskiej. Tym samym popularyzuje także dorobek Instytutu Zachodniego oraz wspiera jego aktywność – naukową i wydawniczą. W ramach Stowarzyszenia Instytut Zachodni funkcjonuje Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, prowadzący szeroko zakrojoną działalność informacyjną, edukacyjną i szkoleniową wśród różnych grup społeczeństwa Poznania i Wielkopolski.

Dyrektorzy Instytutu Zachodniego

- prof. Zygmunt Wojciechowski: 1945-1955
- prof. Kazimierz Piwarski: 1956-1958
- prof. Gerard Labuda: 1959-1961
- prof. Michał Sczaniecki: 1961-1964
- prof. Zdzisław Kaczmarczyk: 1964-1965
- prof. Władysław Markiewicz: 1966-1973
- prof. Lech Trzeciakowski: 1974-1978
- prof. Antoni Czubiński: 1978-1990
- prof. Anna Wolff-Powęska: 1990-2004
- prof. Andrzej Sakson: 2004-2011
- dr Michał Nowosielski: 2013 -

II. Stosunki polsko-niemieckie jako główny przedmiot badań

Stosunki polsko-niemieckie i ich szerokie uwarunkowania stanowią główny temat badawczy Instytutu Zachodniego od początku jego istnienia. Jednak badania nad tym zagadnieniem, silniej niż jakiekolwiek inne problemy podejmowane w okresie komunistycznym przez zespół naukowy IZ, uzależnione były od zmieniającego się stanu relacji między trzema stolicami: Warszawą, Berlinem i Bonn. Brak uznania przez Republiką Federalną Niemiec granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej ograniczał kontakty między PRL a RFN, podczas gdy stosunki Polski z Niemiecką Republiką Demokratyczną cechowała rywalizacja o miano najbliższego sojusznika ZSRR. Okoliczności te wręcz uniemożliwiały rzetelny opis współczesnych stosunków polsko-niemieckich, a nawet – podejmowanie niektórych ich aspektów.

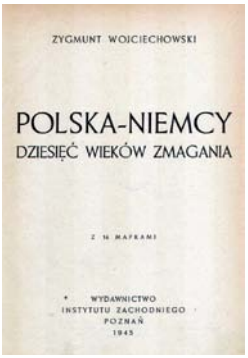

W pierwszej dekadzie (1945-1955) badania nad stosunkami polsko-niemieckimi koncentrowały się zatem na ich historycznym wymiarze oraz na dziejach okupacji niemieckiej w Polsce i przywracaniu pamięci o polskiej obecności na Ziemiach Odzyskanych. W latach późniejszych (1956–1970) zależność od wytycznych władz komunistycznych uwidoczniła się w podejmowaniu studiów mających uzasadniać postępowy charakter NRD, a demaskować RFN jako państwo rewizjonistyczne i militarystyczne.

Uznanie zachodniej granicy Polski przez RFN w grudniu 1970 r. otworzyło nowy etap w dziejach Instytutu Zachodniego. Zmieniły się nieprzychylne Niemcom Zachodnim uwarunkowania, w których funkcjonowała poznańska placówka. Podjęto pierwsze próby naukowego podsumowania

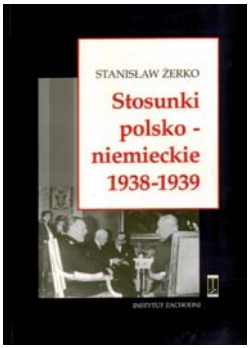

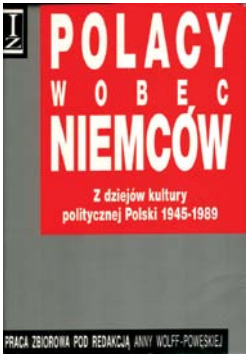

powojennych stosunków Warszawa-Bonn oraz poddano dość rzetelnej analizie sporne kwestie, koncentrując się na ich wymiarze politycznym, prawnym i społecznym. To wówczas powstały wnikliwe studia Lecha Janickiego nad prawnymi aspektami relacji polsko-niemieckich. Rzetelne, nieskażone ideologicznym zacietrzewieniem spojrzenie na politykę Niemiec wobec Polski zaprezentowała Anna Wolff-Powęska.

Przemiany demokratyczne w Polsce i zjednoczenie Niemiec na początku lat 90. doprowadziły do przełomu w stosunkach polsko-niemieckich. Doszło wówczas do podpisania przez Polskę i Republikę Federalną Niemiec dwóch ważnych traktatów: o potwierdzeniu granicy – w listopadzie 1990 r. i o dobrym sąsiedztwie – w czerwcu 1991 r. Tym samym nastąpiło otwarcie zupełnie nowej epoki w dziejach poznańskiej placówki. Od tego momentu jej zespół naukowy będzie towarzyszył procesowi pojednania polsko-niemieckiego, obserwując, analizując i opisując zachodzące zmiany, a czasami je nawet inspirując lub wnikliwie komentując. Ale przede wszystkim podejmie tematy, które w okresie PRL były zakazane lub niepożądane. Najpierw w ujęciu historycznym starano się opisać wydarzenia i zjawiska, które wcześniej podlegały cenzorskim zapisom. Taki charakter miała zbiorowa praca „Polacy wobec Niemców", w której po raz pierwszy w polskim niemcoznawstwie na różnych płaszczyznach rozważano stosunek Polaków do Niemców w latach PRL, wnikliwie analizując jego uwarunkowania, charakter i skutki. Nowatorsko przeprowadzoną analizę politologiczną relacji polsko-niemieckich była też książka Krzysztofa Malinowskiego pt. „Polityka Republiki Federalnej wobec Polski w latach 1982-1992".

W polu zainteresowań badawczych znalazły się jednak przede wszystkim obecne, nowe formy i płaszczyzny współpracy między Polakami a Niemcami: kooperacja regionów i gmin, Kościołów i sił politycznych, organizacji społecznych i kulturalnych. Efektem tych dociekań naukowych były kolejne, wysoko cenione publikacje Instytutu Zachodniego, choćby „Polacy i Niemcy na drodze do partnerskiego sąsiedztwa (1989-1998)" lub „Polacy – Niemcy. Sąsiedztwo z dystansu".

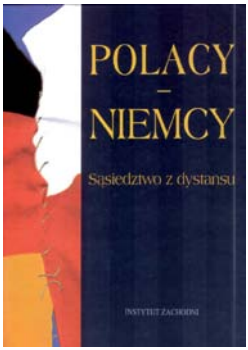

Zajmowano się także analizą politycznych i gospodarczych aspektów stosunków z naszym niemieckim sąsiadem, związanych czy to z akcesją Polski do NATO, czy członkostwem naszego kraju w Unii Europejskiej. W pracach tych wychodzono z założenia, że sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa Niemiec rzutują na możliwości kształtowania się polsko-niemieckiego partnerstwa w Europie (np. „Polska i Niemcy w Unii Europejskiej. Pola konfliktów i płaszczyzny współpracy"; „Trudny dialog. Polsko-niemiecka wspólnota interesów w zjednoczonej Europie").

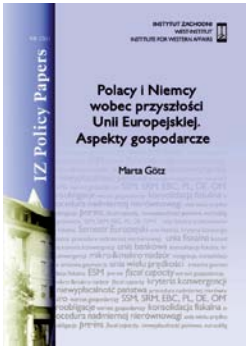

Intensywnie rozwijała się i rozwija współpraca Instytutu Zachodniego z niemieckimi ośrodkami naukowymi i eksperckimi. Wspólnie realizowano projekty bilansujące relacje polsko-niemieckie, organizowano konferencje naukowe, na których prezentowano polskie i niemieckie widzenie ważnych problemów i wyzwań, zarówno tych o wymiarze bilateralnym, jak i europejskim. Tak więc, realizując wielopłaszczyznowo swoje zadania badawcze, Instytut Zachodni w Poznaniu starał się współkształtować polsko-niemieckie porozumienie, bacznie śledził jego przebieg i konsekwencje, formułował prognozy i kreślił perspektywy.

III. Badania historyczne w Instytucie Zachodnim

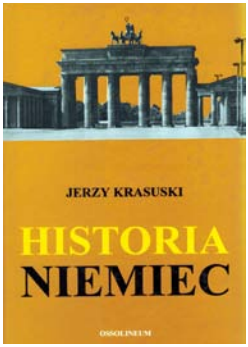

Badania historyczne dotyczące tak ważnych tematów jak stosunki polsko-niemieckie, opisujące dzieje Polski i Niemiec, a także analizujące minione doświadczenia Europy stanowiły i stanowią przedmiot szczególnej uwagi pracowników badawczych Instytutu Zachodniego. Wiele bardzo cennych, o niemal przełomowym znaczeniu dla polskiej historiografii prac powstało właśnie w Instytucie Zachodnim lub pod jego naukowym patronatem. Taką rangę zyskała – wydana już w 1945 r. – książka Zygmunta Wojciechowskiego, założyciela i pierwszego dyrektora Instytutu Zachodniego, o wymownym na owe powojenne czasy tytule: „Polska – Niemcy. Dziesięć wieków zmagania".

Podobne znaczenie miała – opublikowana w Instytucie Zachodnim - dwutomowa synteza dziejów Niemiec, pióra wybitnych historyków, Kazimierza Tymienieckiego i Janusza Pajewskiego, związanych z Uniwersytetem Poznańskim. Także w Instytucie Zachodnim prof. Pajewski wydał jedno ze swych największych dzieł „Mitteleuropa" o niemieckich, pochodzących jeszcze z czasów I wojny światowej, planach hegemonii w Europie Środkowo-Wschodniej. Równie wybitny historyk – prof. Gerard Labuda, swego czasu także dyrektor poznańskiej placówki, był autorem wnikliwej analizy dziejów stosunków polsko-niemieckich od X do XX wieku.

Do Instytutu Zachodniego przychodziły kolejne grupy naukowców, których nazwiska już wkrótce łączyć będziemy z wybitnymi osiągnięciami w badaniach historycznych. Profesorowie Jerzy Krasuski i Marian Wojciechowski, Anna Wolff-Powęska i Antoni Czubiński, Jerzy Kozeński i Zbigniew

Mazur, Jadwiga Kiwerska i Stanisław Żerko – wszyscy oni stali się autorami bądź to kapitalnych syntez, bądź głębokich analiz na temat historii Niemiec, stosunków polsko-niemieckich, wydarzeń w międzywojennej Europie.

Poszerzał się wachlarz tematów historycznych, podejmowanych w Instytucie Zachodnim. Badano relacje Stanów Zjednoczonych i Europy w okresie międzywojennym, analizowano w nowym ujęciu koncepcje polityki zagranicznej Hitlera, a także relacje między III Rzeszą a faszystowskimi Włochami, pisano o niemieckim ruchu oporu, badano dzieje Austrii i stosunków polsko-czechosłowackich.

Renoma Instytutu Zachodniego powodowała, że pod jego auspicjami, a także wykorzystując jego cenne zbiory archiwalne i bogate zasoby biblioteki, wielu wybitnych historyków, jak np. Władysław Bartoszewski, właśnie tutaj pracowało nad swymi dziełami, nierzadko publikowanymi w Wydawnictwie Instytutu Zachodniego.

Tradycją poznańskiej placówki stały się konferencje naukowe, na które z kraju i zagranicy, nawet w czasach komunistycznych, zjeżdżali się najwybitniejsi historycy. Dzięki temu stawały się one ważnym wydarzeniem naukowym. Pamiętna była w 1989 r. konferencja poświęcona 50. rocznicy wybuchu II wojny światowej, w której – obok czołowych polskich badaczy – udział wzięli historycy z Wielkiej Brytanii, w tym znakomity biograf Hitlera – Ian Kershaw oraz wybitny znawca brytyjskiej polityki zagranicznej John Charmley. Podobnej rangi sympozja naukowe odbyły się przy okazji kolejnych, okrągłych rocznic wybuchu II wojny światowej – w latach 1999 i 2009, gdy to Instytut Zachodni odwiedzili wybitni historycy z Niemiec, Francji, Stanów Zjednoczonych, a także Rosji, m.in. prof. Horst

Möller, dyrektor Institut für Zeitgeschichte w Monachium oraz prof. Natalia Liebiediewa z Rosyjskiej Akademii Nauk.

Historycy z Instytutu Zachodniego chętnie dzielili się i dzielą swą naukową pasją i doświadczeniem badawczym – ich artykuły i wypowiedzi pojawiają się na łamach poczytnych gazet i czasopism, często uczestniczą oni w audycjach radiowych i telewizyjnych, biorą udział w ważnych debatach historycznych.

IV. Badania nad okupacją hitlerowską w Polsce

Badania nad II wojną światową i okupacją niemiecką w Polsce podjęto w Instytucie Zachodnim już w czerwcu 1945 r. Znaczenie tematu okupacji, będącej tak bardzo bolesnym i tragicznym doświadczeniem dla Polaków, spowodowało , że stała się ona jednym z najważniejszych zagadnień analizowanych w Instytucie Zachodnim. Tematyką okupacyjną zajmowało się grono wybitnych historyków i prawników: Karol Marian Pospieszalski, Alfons Klafkowski, Edward Serwański, Barbara Bojarska, Jerzy Marczewski, Maria Rutowska, Marian Woźniak.

Trudno przecenić naukowe, a także polityczne znaczenie tych prac – wystarczy wspomnieć, że ustalenia naukowców z Instytutu Zachodniego wykorzystywane były w procesach przeciwko niemieckim zbrodniarzom wojennym. Taką rolę spełniły na przykład pierwsze tomy Documenta Occupationis Teutonicae, zawierające dowody bezprawia i zbrodni dokonanych na narodzie polskim, które włączono do akt procesowych Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze.

Istniała też ścisła współpraca poznańskich badaczy z Główną Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Dzisiaj taka współpraca wiąże poznańską placówkę z Instytutem Pamięci Narodowej oraz polskimi muzeami martyrologicznymi, a także z Yad Vashem w Jerozolimie.

Gromadzone przez lata dokumenty, materiały archiwalne, fotografie, czasopisma, wreszcie osobiste zapiski doświadczonych wojną i okupacją Polaków tworzą unikatowy zbiór – Archi-

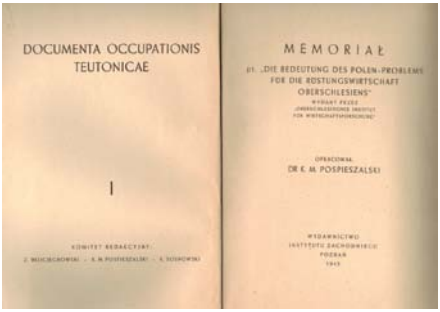

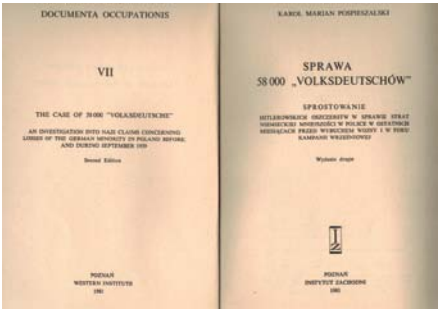

W cenionej w kraju i za granicą serii Documenta Occupationis ukazały się unikatowe materiały obrazujące hitlerowski system okupacyjny w Polsce.

wum II Wojny Światowej, z którego korzystają nie tylko krajowi oraz zagraniczni badacze i eksperci, ale także osoby poszkodowane przez III Rzeszę, którym wystawiane były specjalne zaświadczenia, upoważniające do uzyskania finansowego zadośćuczynienia. Materiały pochodzące z Archiwum zamieszczane są w monografiach i wydawnictwach albumowych, eksponowane na wystawach, wykorzystywane w filmach dokumentalnych i reportażach.

Ogromny wysiłek badawczy zespołu Instytutu Zachodniego zaowocował dziesiątkami publikacji: monografii, prac zbiorowych i artykułów naukowych. Pisano o eksterminacji polskiej inteligencji i ludzi Kościoła katolickiego, eliminacji grup nauczycieli, przedstawicieli świata kultury i nauki. Charakteryzowano prześladowania Polaków w Kraju Warty i na ziemiach wcielonych do III Rzeszy, opisywano, jak funkcjonował tam hitlerowski system okupacyjny. Odkrywano zatem słabiej obecne w powszechnej świadomości Polaków, zdominowanej wiedzą o Generalnym Gubernatorstwie, aspekty zbrodniczej polityki Niemiec wobec narodu polskiego.

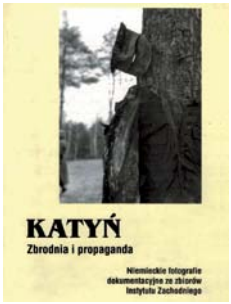

Polscy oficerowie zamordowani w lesie katyńskim

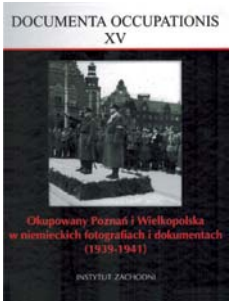

Przemarsz formacji SS przez pl. Wolności w Poznaniu

Wydarzeniem edytorskim stała się przygotowana w Instytucie Zachodnim monumentalna „Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej (1939-1945)", zmieniająca dotychczasowy, wielce krzywdzący obraz słabszego zaangażowania mieszkańców Kraju Warty w ruch oporu.

Równie cenny był XVI tom Documenta Occupationis poświęcony obozowi przesiedleńczemu przy ulicy Głównej w Poznaniu, przez który to obóz przeszły dziesiątki tysięcy Polaków, zanim nie deportowano ich do Generalnego Gubernatorstwa. Obok dokumentów i fotografii w tomie tym zamieszczono alfabetyczną listę wszystkich Wielkopolan więzionych w Lager Glowna, sporządzoną na podstawie oryginalnych niemieckich wykazów.

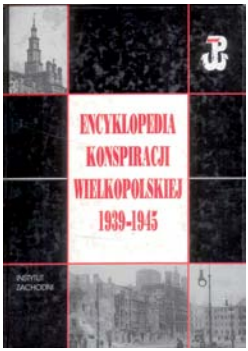

Tematyka okupacyjna – mimo upływu lat i pojawiania się nowych wyzwań naukowych – nadal stanowi przedmiot badawczego zainteresowania w Instytucie Zachodnim. Realizowana obecnie digitalizacja zbiorów Archiwum II Wojny Światowej gwarantuje, że te cenne i oryginalne materiały przetrwają próbę czasu i będą dalej wykorzystywane w badaniach.

Niemieccy strażnicy w obozie na Głównej

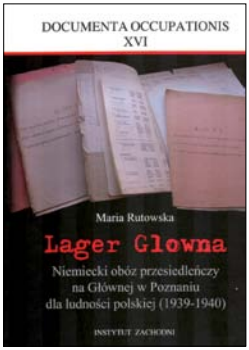

V. Ziemie Zachodnie i Północne – pionierskie studia badawcze

W 1945 r. Polska odrodziła się jako państwo w nowym kształcie terytorialnym. Decyzją wielkich mocarstw, w zamian za utracone Kresy Wschodnie, Polska przejęła wschodnie prowincje Niemiec – Ziemie Zachodnie i Północne. Przesunięcie granic Polski na zachód stało się zresztą jedną z głównych przesłanek powstania Instytutu Zachodniego. Pojawiła się bowiem potrzeba analizy zagadnień związanych z nowym układem terytorialnym Polski, zbadania problemów historycznych, kulturalnych i społeczno-gospodarczych obszarów, które zwykło się nazywać Ziemiami Odzyskanymi. A także – śledzenia procesów ich integracji z resztą kraju. Takie między innymi zadania stawiali przed Instytutem Zachodnim jego założyciele, a zwłaszcza prof. Zygmunt Wojciechowski.

Pierwszą publikacją Instytutu Zachodniego, wydaną już wiosną 1945 r., a więc zanim w Poczdamie zapadły ostateczne decyzje dotyczące zmian terytorialnych, była książka autorstwa Marii Kiełczewskiej i Andrzeja Grodka pod wymownym tytułem: „Odra – Nisa, najlepsza granica Polski". Także z kręgów założycieli Instytutu Zachodniego wychodziły sugestie, aby granica polsko-niemiecka przebiegała na wschód od rzeki Odry. Kolejne publikacje powstające w Instytucie Zachodnim bądź uzasadniały znaczenie włączenia wschodnich rubieży Niemiec w granice państwa polskiego, bądź dowodziły polskości Ziem Odzyskanych.

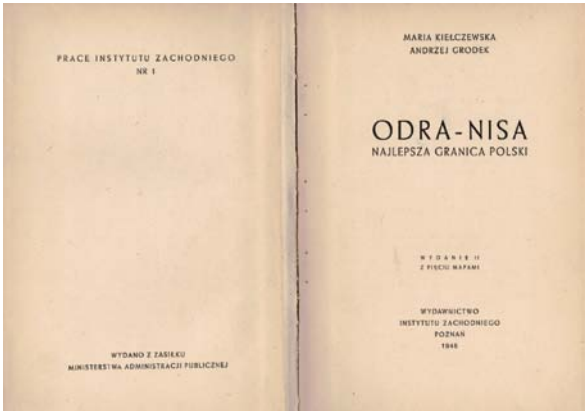
PRACE INSTYTUTU ZACHODNIEGO
NR 1

MARIA KIEŁCZEWSKA
ANDRZEJ GRODEK

ODRA-NISA
NAJLEPSZA GRANICA POLSKI

WYDANIE II
Z PIĘCIU MAPAMI

WYDAWNICTWO
INSTYTUTU ZACHODNIEGO
POZNAŃ
1946

WYDANO Z ZASIŁKU
MINISTERSTWA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

Pierwsza publikacja Instytutu Zachodniego dotyczyła powojennych zmian terytorialnych Polski

Wyrazem troski naukowców skupionych wokół prof. Wojciechowskiego, aby nadać nowym terytoriom silny rys polskości, była ich praca przy wprowadzaniu na Ziemiach Odzyskanych polskich nazw miejscowości, rzek, jezior etc. W poznańskiej placówce istniała nawet Komisja Onomastyczna, która przygotowała „Skorowidz miejscowości Pomorza Zachodniego i Ziemi Lubuskiej". Zaś znaczenie praktyczne miało ponowne wydanie pracy językoznawcy ks. Stanisława Kozierowskiego pt. „Atlas nazw geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej", a także opracowanie i wydanie „Słownika polskich nazw miejscowości w b. Prusach Wschodnich i na obszarze b. Wolnego Miasta Gdańska". W ten sposób zapoczątkowano cenną i zakrojoną na szeroką skalę serię wydawniczą pod nazwą Ziemie Staropolski, poświęconą poszczególnym regionom Ziem Zachodnich i Północnych.

Nowe perspektywy badawcze otworzyły się w 1956 r. Przystąpiono wówczas do socjologicznych badań terenowych nad różnymi aspektami przemian społecznych na Ziemiach Odzyskanych. W ten sposób w poznańskiej placówce zrodziła się socjologia Ziem Zachodnich. W 1957 r. rozpoczęto wydawanie uznanej serii Ziemie Zachodnie – Studia i Materiały, w której dotychczas ukazało się 26 prac takich badaczy, jak: Zygmunt Dulczewski, Andrzej Kwilecki, Władysław Markiewicz, Kazimierz Żygulski, Andrzej Sakson.

„Ziemie Staropolski" to cenna i obszerna seria wydawnicza poświęcona Ziemiom Zachodnim i Północnym

Głośnym w kraju i za granicą przedsięwzięciem Instytutu Zachodniego z pogranicza nauki i popularyzacji wiedzy były konkursy na pamiętniki mieszkańców Ziem Odzyskanych, przeprowadzone w latach 1956, 1966 i 1970. Materiały z tych konkursów pojawiły się w różnych publikacjach i do dzisiaj traktowane są jako ważne źródło historyczne oraz cenna podstawa badań socjologicznych.

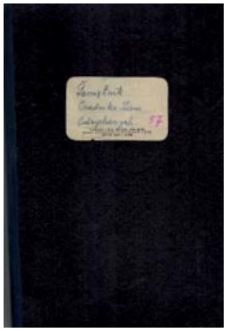

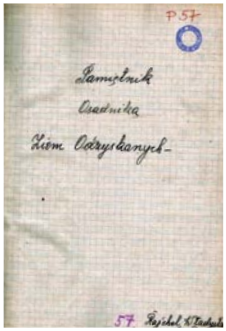

W poznańskiej placówce zrodziła się socjologia Ziem Zachodnich i Północnych; na ogłoszone konkursy napłynęły setki wspomnień mieszkańców Ziem Odzyskanych

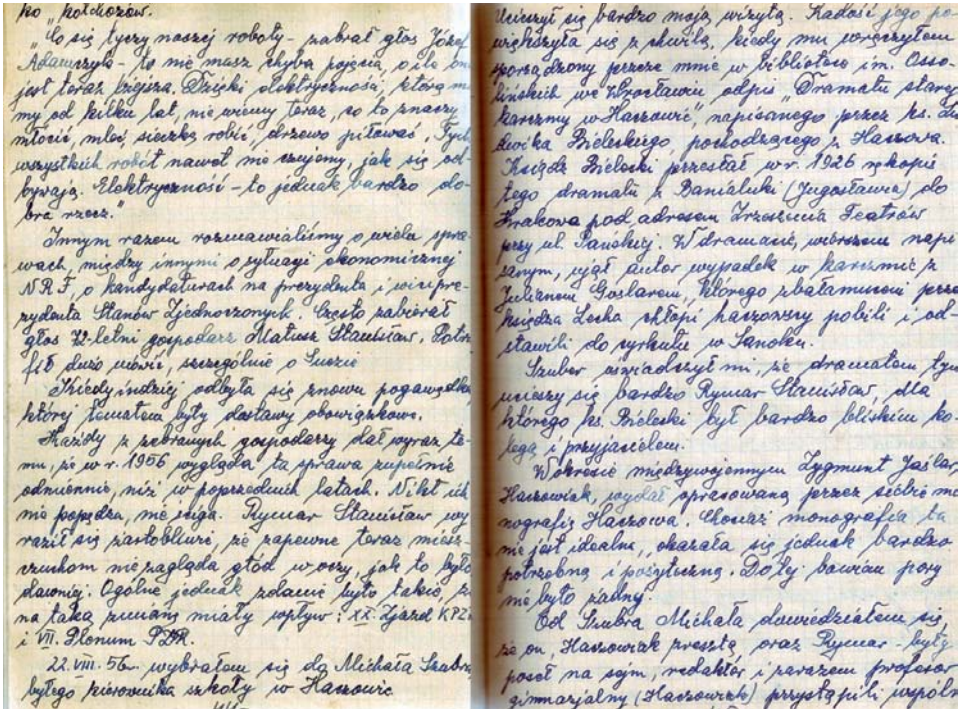

Kolejny „renesans" badań Ziem Zachodnich i Północnych nastąpił po 1989 r., gdy można już było podjąć tematy dotąd z konieczności traktowane jako tabu. Powrócono więc nie tylko do problematyki pogranicza polsko-niemieckiego, ale wzbogacono te badania o nowe aspekty, rozważając losy ludności rodzimej (Ślązacy, Kaszubi, Mazurzy i Warmiacy) czy analizując temat mniejszości niemieckiej w Polsce, a nawet rozszerzając zakres tych badań o pogranicze polsko-rosyjskie (Obwód Kaliningradzki). Bezprecedensowe w charakterze i tematyce były prace nad niemiecką spuścizną kulturową na Ziemiach Odzyskanych, czego efektem jest choćby książka „Wspólne dziedzictwo?". Trwają też prace nad przemianami tożsamości lokalnej i regionalnej, dyskutuje się również nad specyfiką oraz mitologią obszarów przyłączonych do Polski w 1945 r.

Tak więc temat Ziem Zachodnich i Północnych pozostaje ważnym polem dociekań naukowych w Instytucie Zachodnim, zmienia się jedynie jego perspektywa badawcza i poszerza zakres podejmowanych problemów.

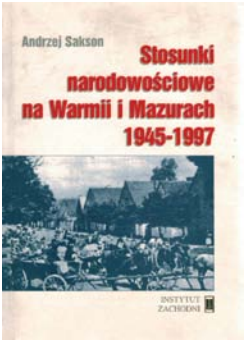

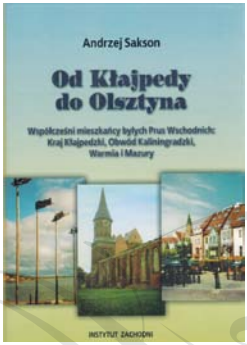

VI. Komisja Podręcznikowa i Forum Polsko-Niemieckie

Wśród wielu płaszczyzn aktywności Instytutu Zachodniego na szczególne wyróżnienie zasługują Komisja Podręcznikowa oraz Forum Polsko-Niemieckie. Ich powstanie wiąże się z wydarzeniem wyjątkowym – podpisanym 7 grudnia 1970 r. Układem PRL – RFN o podstawach normalizacji, otwierającym nowe perspektywy dla porozumienia Polaków i Niemców.

Myśl o podjęciu polsko-niemieckiej dyskusji na temat podręczników pojawiła się w Instytucie Zachodnim już w połowie lat 50. Wówczas to naukowcy z poznańskiej placówki odnieśli się pozytywnie do wysuniętej przez niemieckiego pedagoga Enno Meyera, propozycji podjęcia dialogu z Polakami na temat treści podręczników. Ów nauczyciel historii pisał: „Między nami, Niemcami a Słowianami, wznoszą się przecież całe góry historycznych uprzedzeń, które należy uprzątnąć". Trzeba było jednak czekać długie lata, aby pomysł wspólnej pracy nad rewizją podręczników można było zrealizować. W nowej sytuacji – po podpisaniu

XVII Konferencja Komisji Podręcznikowej, Augsburg 12-17 lipca 1984 r., wśród uczestników prof. Władysław Markiewicz, były dyrektor IZ oraz Zbigniew Kulak, długoletni sekretarz Komisji Podręcznikowej, pracownik IZ

w 1970 r. traktatu z Niemcami – Instytut Zachodni znów wyszedł z inicjatywą: wspólnie z Akademią Ewangelicką z Berlina Zachodniego zorganizował kilka konferencji na temat zmian w podręcznikach. Stały się one bezpośrednią inspiracją do powołania pod auspicjami UNESCO wspólnej polsko-niemieckiej komisji do spraw podręczników szkolnych w zakresie historii i geografii, która przeszła do historii pod krótką nazwą – Komisji Podręcznikowej.

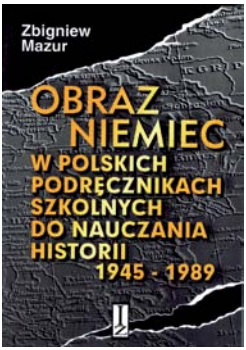

Jej pierwsze posiedzenie odbyło się w lutym 1972 r. w Warszawie, drugie – już w kwietniu 1972 r. w Brunszwiku; w następnych latach Komisja Podręcznikowa obradowała na przemian w obu krajach, wydając za każdym razem wspólnie uzgodnione zalecenia, kierowane do władz oświatowych w obu państwach. Działa zresztą do dzisiaj, ale już w zupełnie innych warunkach politycznych i sprzyjającej atmosferze. Wtedy natomiast pomysłodawcy i realizatorzy przedsięwzięcia, wychodząc z założenia, że treści w podręcznikach, zawierające często półprawdy lub wręcz nieprawdę, i to po obu stronach, utrwalają stereotypy i utrudniają zbliżenie Polaków i Niemców, podjęli dyskusję na ten temat, nie zawsze spotykając się z uznaniem. Zaangażowani w prace Komisji Podręcznikowej naukowcy niemieccy byli ostro krytykowani przez środowiska Związku Wypędzonych, a wiele zaleceń Komisji bojkotowano na szczeblu krajów federacji. Polscy przedstawiciele, wśród których było grono uczonych z Instytutu Zachodniego, musieli się liczyć z zaleceniami władz komunistycznych i cenzorskimi ograniczeniami w podejmowaniu niektórych tematów.

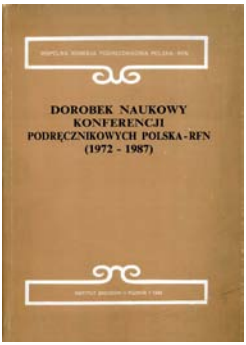

Mimo to Komisja Podręcznikowa okazała się ważnym przedsięwzięciem – stanowiąc przez wiele lat jedną z nielicznych płaszczyzn dyskusji między naukowcami z Polski i RFN, przyczyniła się do przełamania wielu stereotypów i w efekcie

pozytywnego kształtowania świadomości Polaków i Niemców. Duża w tym zasługa Instytutu Zachodniego, który udzielał najważniejszego wsparcia merytorycznego dla jej polskich przedstawicieli. Pierwszym przewodniczącym Komisji Podręcznikowej ze strony polskiej był prof. Władysław Markiewicz, wcześniej dyrektor Instytutu Zachodniego, zaś jego następcą w 1983 r. został prof. Antoni Czubiński, wówczas szef poznańskiej placówki. To w Instytucie Zachodnim powstawały wstępne merytoryczne sugestie dla polskich przedstawicieli w Komisji Podręcznikowej i tutaj publikowano materiały oraz zalecenia z jej prac.

Równie znaczący jest wkład Instytutu Zachodniego w sukces Forum Polsko-Niemieckiego, stanowiącego formę szerokiej debaty przedstawicieli środowisk politycznych, gospodarczych i naukowych, zarówno z Polski, jak i RFN. W założeniu Forum miało stanowić kolejny element procesu rozpoczętego po 1970 r., a prowadzącego do normalizacji, porozumienia i wreszcie pojednania polsko-niemieckiego. Forum Polsko-Niemieckie rozpoczęło działalność w 1976 r., a wśród reprezentujących polskie niemcoznawstwo badaczy pojawiali się też naukowcy z Instytutu Zachodniego.

Traktat między Polską a RFN o dobrym sąsiedztwie z 1991 r. potwierdził potrzebę istnienia Forum Polsko-Niemieckiego jako sprawdzonej płaszczyzny dialogu elit, reprezentujących różne środowiska. Jednak teraz chodziło głównie o wyznaczenie nowych kierunków zbliżenia i kształtowanie polsko-niemieckiej wspólnoty interesów. Dla polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych naturalnym partnerem w realizacji takiego przesłania stał się Instytut Zachodni, co było wyrazem zaufania i uznania dla poznańskiej placówki. We współpracy ze stroną niemiecką kierownictwo Instytutu Zachodniego przygotowało w ramach Forum dwa ważne spotkania: najpierw w Gdańsku na początku 1995 r., a następnie w Bonn wiosną 1997 r. Temat tych spotkań wiązał się bezpośrednio z kwestią zagwarantowania Polsce członkostwa w euroatlantyckich i europejskich strukturach integracyjnych.

Zarówno uczestnictwo w pracach Komisji Podręcznikowej, jak i zaangażowanie w ramach Forum Polsko-Niemieckiego to wymierny wkład poznańskiej placówki w budowanie mostów między Polakami a Niemcami. Działając na rzecz zbliżenia elit polskich i niemieckich, Instytut Zachodni przyczynił się też do procesu umocnienia pozycji Polski jako bezpiecznego i wiarygodnego partnera w Europie.

VII. Niemcoznawstwo w Instytucie Zachodnim

Najlepszą wizytówką Instytutu Zachodniego były i są badania nad Niemcami. Specjalizując się w zagadnieniach niemcoznawczych, poznańska placówka zgromadziła na potrzeby badań największe w Polsce zbiory tematycznie związane z historią i współczesnością Niemiec, dysponuje też unikatowym w skali kraju, najczęściej pełnym, kompletem najważniejszych niemieckich czasopism naukowych i tytułów prasowych (np. „Frankfurter Allgemeine Zeitung", „Süddeutsche Zeitung", „Der Spiegel", „Die Welt", „Die Zeit"). W jej posiadaniu są również wydawnictwa o charakterze informacyjnym (encyklopedie, leksykony, słowniki), a także publikowane serie niemieckich dokumentów.

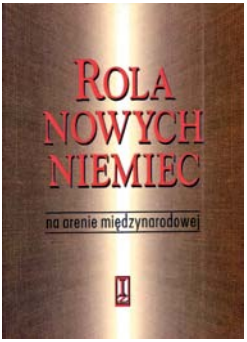

Prace indywidualne badaczy Instytutu Zachodniego oraz projekty zbiorowe, realizowane w poznańskiej placówce, obejmują zarówno aspekty wewnętrzne, jak i międzynarodowe rozwoju Niemiec. Uwaga skoncentrowana jest zatem na niemieckim systemie gospodarczym i finansowym, przemianach świadomości społecznej Niemców, ich aktywności politycznej i systemie partyjnym, charakterze i osiągnięciach niemieckiej kultury. Aspekty międzynarodowe dotyczą roli i miejsca Niemiec w Unii Europejskiej, ich stosunków z bliższymi i dalszymi sąsiadami, działań w ramach wspólnoty transatlantyckiej, wreszcie analizowane jest stanowisko Niemiec wobec bezpieczeństwa europejskiego oraz najważniejszych wyzwań współczesności.

Grono badaczy w Instytucie Zachodnim jako jedno z pierwszych środowisk naukowych w Polsce podjęło się zadania analizy, opisu i oceny procesu zjednoczenia Niemiec.

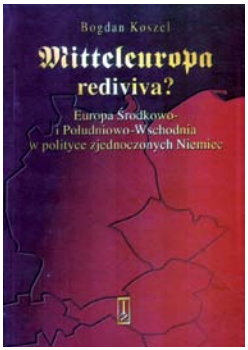

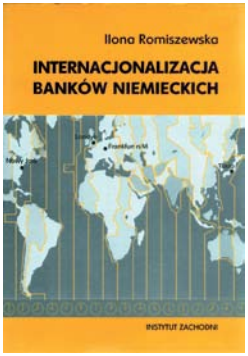

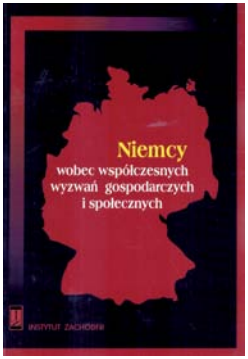

Efektem prowadzonych badań były opublikowane już w latach 1990-1994 krótkie raporty dotyczące aktualnych aspektów procesu integracji dwóch państw niemieckich. A nieco później pojawiły się pogłębione analizy, w których uwzględniono już perspektywę czasu i różnorodność skutków odbudowy jednej państwowości niemieckiej („Zjednoczenie Niemiec. Studia politologiczno-ekonomiczno-prawne"; „Rola nowych Niemiec na arenie międzynarodowej"; „Zjednoczone Niemcy. Bilans przemian ekonomicznych, społecznych i politycznych. 1990-2002"). Kontynuując ten wysiłek badawczy, w latach 2009-2013 przygotowano i opublikowano w Instytucie Zachodnim wielotomową serię pod wspólnym tytułem: Republika Federalna Niemiec 20 lat po zjednoczeniu. Polityka, gospodarka, społeczeństwo. Są to publikacje ujmujące całościowo, interdyscyplinarnie i wieloaspektowo przemiany w Niemczech na przestrzeni dwóch dekad oraz ich wpływ na stosunki z Polską oraz rangę Niemiec w świecie.

Wiele prac powstałych w Instytucie Zachodnim dotyczyło wybranych aspektów polityki wewnętrznej i zagranicznej współczesnych Niemiec, jednak sposób ujęcia problemu, wnikliwość analizy, a zwłaszcza kompetencje autorów powodowały, że książki te na trwałe weszły do dorobku polskiego niemcoznawstwa. Taki charakter miały prace Bogdana Koszela dotyczące roli Niemiec w Unii Europejskiej, publikacje Tomasza Budnikowskiego o niemieckim rynku pracy lub Piotra Kalki o inwestycjach niemieckich. Interesujące tematy z pogranicza kultury i polityki odkrywali przed czytelnikami Hubert Orłowski i Maria Wagińska-Marzec. Z kolei Ilona Romiszewska, pisząc na przykład o gospodarczych relacjach Niemiec z Chinami, potwierdzała, że cennym atutem Instytutu Zachodniego pozostaje umiejętność reagowania na aktualne wyzwania naukowe.

Dorobek niemcoznawczy pracowników Instytutu Zachodniego to dziesiątki wartościowych książek, setki artykułów publikowanych w renomowanych czasopismach, cenne serie wydawnicze, a także docierające do szerokiego odbiorcy publikacje on-line. Ich autorzy, zapraszani nadzwyczaj często do rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych, pełnią rolę ekspertów, komentatorów i analityków spraw niemieckich. Zespół badawczy Instytutu Zachodniego służy także fachową informacją instytucjom państwowym. Tym samym pełni on ważną dla polskiej racji stanu funkcję.

Były kanclerz Niemiec Helmut Schmidt z wizytą w Instytucie Zachodnim we wrześniu 1994 r.

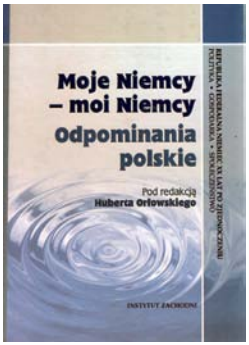

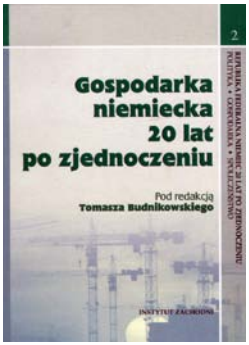

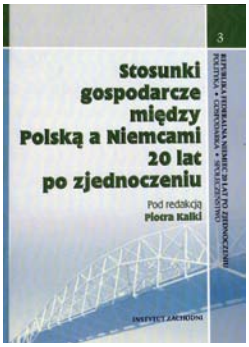

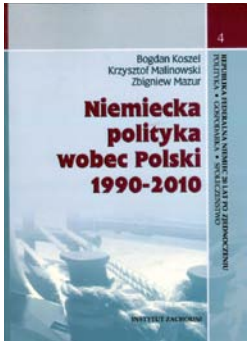

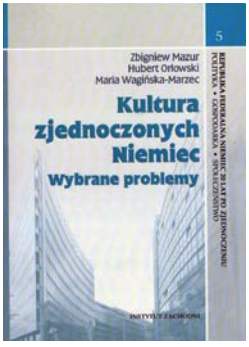

W Instytucie Zachodnim przygotowano wielotomową serię ujmującą całościowo, interdyscyplinarnie i wieloaspektowo przemiany w zjednoczonych Niemczech

VIII. Polska – Niemcy - Europa

Przełom lat 1989 i 1990, przynoszący tak ogromne zmiany w skali krajowej i globalnej, nie pozostał bez wpływu na działalność Instytutu Zachodniego. Likwidacja cenzury, otwarcie archiwów, szerokie możliwości kontaktów z międzynarodowym światem nauki stworzyły nowe perspektywy badawcze dla zespołu naukowego poznańskiej placówki. Tematy dotychczas z konieczności pomijane lub traktowane marginesowo uzyskały pełną swobodę realizacji, na przykład badania nad świadomością polityczną Polaków i Niemców, opisywanie niemieckiego dziedzictwa Ziem Zachodnich i Północnych. Pojawiła się też możliwość ponownej analizy oraz interpretacji wielu zjawisk i problemów, jak np. przemian społecznych, gospodarczych i politycznych w Niemczech. Niektóre tematy kontynuowano w nowatorski sposób, choćby te dotyczące roli Niemiec na arenie międzynarodowej. Powstało wiele cennych prac poświęconych refleksji nad procesem pojednania polsko-niemieckiego, oceniających w pełnym wymiarze jego sukcesy i załamania, skutki i znaczenie.

Już sam proces jednoczenia Niemiec stał się poważnym wyzwaniem badawczym, którego zwieńczeniem jest wielotomowa seria, przygotowana przez zespół naukowy Instytutu. Opisano w niej przemiany zachodzące u naszego zachodniego sąsiada, w wymiarze politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturalnym. Z nową pasją i zaangażowaniem analizuje się różne aspekty integracji europejskiej, wizje rozwoju Unii Europejskiej i jej roli w świecie, rozważane są perspektywy i zagrożenia dla Wspólnej Europy. Pojawiła się też tematyka bezpieczeństwa europejskiego i stosunków transatlantyckich, podjęto nawet problem terroryzmu, i to zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym.

Ważnym polem badawczym stała się społeczność Polaków w Niemczech. Powstałą w 1999 r. we współpracy z niemieckimi badaczami zbiorową monografię pt. „Być Polakiem w Niemczech" opublikowano również w wersji niemieckiej. Obecnie problematyka obecności Polaków w Niemczech analizowana jest przez grono badaczy pod kierunkiem Michała Nowosielskiego. W nowym ujęciu Polacy w Niemczech pojawiają się także jako adresat działań polskiej dyplomacji oraz ważny element gospodarczego, społecznego i politycznego pejzażu Niemiec.

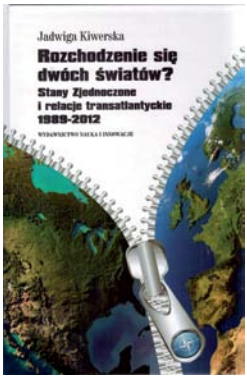

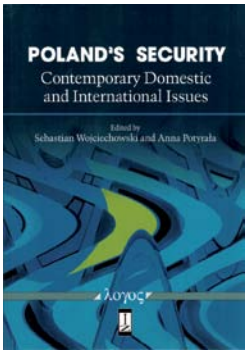

Kontynuując prace nad historią Niemiec, stosunkami polsko-niemieckimi i okupacją hitlerowską w Polsce, zespół naukowy Instytutu Zachodniego poszerzył w bezprecedensowy sposób zakres tematyczny prowadzonych analiz i studiów, odnosząc je do szeroko rozumianego hasła: Polska – Niemcy - Europa. Pozwoliło to objąć badaniami główne procesy polityczne, gospodarcze i społeczne, zachodzące we współczesnym świecie oraz opisać ich znaczenie dla Polski i jej pozycji na arenie międzynarodowej.

Podejmując bowiem w Instytucie Zachodnim tematy badawcze, zwraca się szczególną uwagę na ich znaczenie, aktualność oraz atrakcyjność dla polskiego odbiorcy. Uwzględnia się także ich przydatność dla polskiej racji stanu i polskiego interesu, ich użyteczność dla polskiej praktyki politycznej, instytucji samorządowych oraz organizacji gospodarczych. Ta elastyczność w reagowaniu na wyzwania naukowe oraz utylitarność badań stanowią niepodważalny atut Instytutu Zachodniego. Potwierdzeniem tego są realizowane w Instytucie Zachodnim projekty badawcze i granty, na które środki finansowe zostały uzyskane w drodze konkursów; niektóre z nich mają charakter międzynarodowy lub są finansowane z funduszy unijnych. W ostatnich kilku latach zespół Instytutu Zachodniego pracował między innymi nad następującymi projektami badawczymi:

- Pakt Trzech. Studium z dziejów niemieckiej „polityki sojuszy" 1939-1941/42;
- Republika Federalna Niemiec 20 lat po zjednoczeniu. Polityka – gospodarka – społeczeństwo;
- Mocarstwowe aspiracje Niemiec w Europie w XXI wieku;
- Literatura zjednoczonych Niemiec a tożsamość kulturowa i narodowa;
- Dynamika niemieckiej opinii publicznej;

- Racja stanu w stosunkach polsko-niemieckich. 1970-2004;
- Współczesne Niemcy i stosunki polsko-niemieckie w latach 2004-2013;
- Polskie elity polityczne wobec stosunków Polski z Niemcami w ramach Unii Europejskiej;
- Polacy w Niemczech. Aspekty społeczne, polityczne, ekonomiczne i prawne;
- Polityka polonijna w praktyce;
- Europa – USA. Wyzwania, trendy, perspektywy;
- Polityka międzynarodowych działań humanitarnych;
- Strategiczne aspekty bezpieczeństwa Polski na początku XXI wieku.

Zespół naukowo-badawczy Instytutu Zachodniego rozszerzył także ostatnio swą funkcję ekspercko-analityczną. Wypracowując własne oceny badanych zjawisk, opisując trendy oraz formułując wnioski i prognozy, poznańska placówka służyła i służy fachową informacją instytucjom państwowym. Pracownicy Instytutu Zachodniego są więc autorami wielu ekspertyz i analiz dla polskiej praktyki politycznej, gospodarczej i administracyjnej. I tak

Premier Jerzy Buzek w gronie pracowników Instytutu Zachodniego we wrześniu 1998 r.

opracowano ekspertyzy, w których opisywano polsko-niemieckie interesy i rozbieżności w Unii Europejskiej, różne aspekty polityki zagranicznej Republiki Federalnej Niemiec i jej rozwoju gospodarczego, przedstawiano prognozy przed kolejnymi wyborami do Bundestagu, rozważano kwestię „wypędzeń" w polityce niemieckiej oraz rolę pamięci historycznej w dyskursie niemieckim, opisywano miejsce Rosji w strategii Niemiec, a także analizowano rozbieżności w stosunkach transatlantyckich z niemieckiej i polskiej perspektywy; zastanawiano się też nad koncepcjami rozwoju Unii Europejskiej, w tym również badano i oceniano próby przezwyciężenia kryzysu, podejmowano globalne problemy gospodarcze, humanitarne, energetyczne etc.

Instytut Zachodni kontynuuje działania na rzecz promocji i upowszechniania wiedzy, inicjując wiele wydarzeń naukowych i przedsięwzięć popularyzatorskich. Poznańska placówka stała się miejscem ważnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym konferencji oraz spotkań. W jej nowej siedzibie przy ul. Mostowej 27 gościli czołowi przedstawiciele polskiego i zagranicznego świata nauki, znani politycy oraz wybitni intelektualiści, m.in.: Helmut Schmidt i Tadeusz Mazowiecki, Zbigniew Brzeziński i Aleksander Kwaśniewski, Hanna Suchocka i Jerzy Buzek, Władysław Bartoszewski i Jan Karski, profesorowie Aleksander Smolar i Adam Daniel Rotfeld, a także Ryszard Kapuściński, Adam Michnik i Krzysztof Zanussi, profesorowie Zygmunt Bauman, Piotr Wandycz i Norman Davies. Instytut wizytowali niemal wszyscy szefowie dyplomacji III RP – od Krzysztofa Skubiszewskiego aż po Grzegorza Schetynę.

Uczestnicy konferencji „Francja, Niemcy, Polska, Ukraina wobec wyzwań europejskich": Zbigniew Brzeziński, Jerzy Kłoczowski i Hanna Suchocka, 20-21 listopada 1998 r.

Konferencja „Społeczeństwo i państwo w XXI wieku" z udziałem: byłego wicekanclerza Austrii Erharda Buska, redaktora Adama Michnika, rosyjskiego obrońcy praw człowieka Siergieja Kowaliowa, 20-21 listopada 2001 r.

Prezydent Aleksander Kwaśniewski podczas obchodów 60-lecia Instytutu Zachodniego, 19 kwietnia 2004 r.

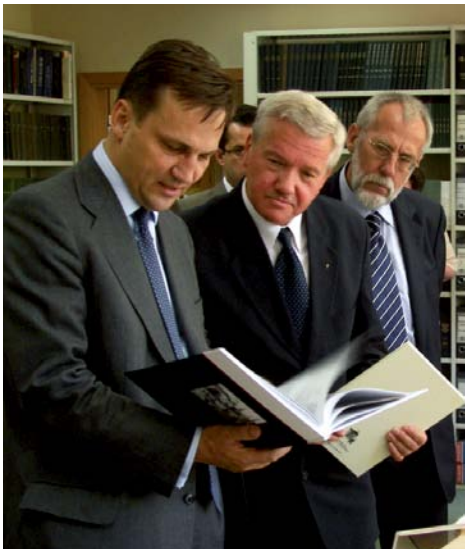

Wizyta ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego w Instytucie Zachodnim, 26 czerwca 2008 r.

„Okrągły stół" polskich ministrów spraw zagranicznych z udziałem: Andrzeja Olechowskiego, Bronisława Geremka, Władysława Bartoszewskiego, Adama D. Rotfelda, 19 kwietnia 2004 r.

Spotkanie w Instytucie Zachodnim z sekretarzem stan Władysławem Bartoszewskim, 16 czerwca 2010 r.

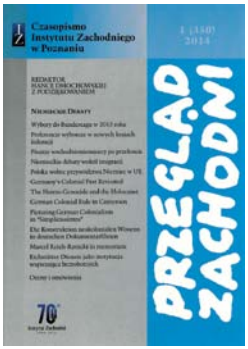

Imponujący jest najnowszy dorobek wydawniczy Instytutu Zachodniego. Obok kontynuacji dotychczasowych serii wydawniczych, takich jak: Prace Instytutu Zachodniego, Studium Niemcoznawcze, Ziemie Zachodnie – Studia i Materiały, pojawiły się Studia Europejskie, Zeszyty IZ, oraz wychodzące także w wersji elektronicznej Biuletyny IZ oraz IZ Policy Papers. Trwa nieprzerwanie edycja czasopisma „Przegląd Zachodni", zaliczanego do najważniejszych periodyków naukowych o charakterze interdyscyplinarnym. Na jego łamach publikują swe prace o Polsce, Niemczech i Europie uznani przedstawiciele świata nauki z kraju i zagranicy. Od 1993 r. Instytut Zachodni wraz z Uniwersytetem w Poczdamie wydaje w języku niemieckim kwartalnik politologiczny – „WeltTrends" o uznanej w kraju i za granicą renomie.

Poznańska placówka utrzymuje swą wysoką rangę w świecie nauki polskiej i europejskiej, jest aktywna w naukowym dyskursie krajowym i międzynarodowym. Na różnych polach służy swą wiedzą ekspercką i doświadczeniem badawczym. Z jednej strony działa na rzecz pogłębienia europejskiej świadomości, wiedzy o sąsiadach i zachodzących na arenie międzynarodowej procesach, z drugiej – obalając różne bariery, mobilizuje do dyskusji nie tylko nad żywotnymi interesami Polski, ale także problemami Niemiec, Europy i świata. Na tym polega jej rola i znaczenie. Potwierdzeniem tego było wyróżnienie Instytutu Zachodniego w 2005 r. Nagrodą Polsko-Niemiecką, przyznawaną przez Ministrów Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec jako wyraz uznania za szczególne zasługi dla rozwoju stosunków polsko-niemieckich.

W tym kontekście należy wspomnieć, że zgodnie z wolą Rodziny Profesora Krzysztofa Skubiszewskiego, pierwsze-

go szefa dyplomacji niepodległej Polski, architekta jej nowej polityki zagranicznej, właśnie Instytut Zachodni stał się dysponentem Jego spuścizny – cennych dokumentów, bogatego księgozbioru oraz innych osobistych pamiątek. Z wielką pieczołowitością w roku jubileuszowym zrealizowano w gmachu przy ul. Mostowej projekt „Gabinet Ministra Skubiszewskiego". Miejsce to jest nie tylko formą uhonorowania tej szczególnie zasłużonej dla Polski postaci naukowca, dyplomaty i wizjonera, ale też w zamierzeniu służyć ma tym wszystkim, którzy zechcą wykorzystać do swych badań naukowych zgromadzone w Instytucie Zachodnim oryginalne dokumenty, publikacje i rozprawy prof. Skubiszewskiego.

Zespół Instytutu Zachodniego w kolejne dziesięciolecia wchodzi z nowymi planami badawczymi i strategiczną wizją rozwoju. Jej komponentami będzie dbałość o utrzymanie wysokiego standardu badań naukowych, waga i aktualność podejmowanych zadań badawczych oraz umiejętność reagowania na pojawiające się wyzwania naukowe. Instytut Zachodni pragnie dalej być centrum wiedzy i edukacji o procesach zachodzących w Niemczech oraz w ich otoczeniu międzynarodowym.

Czynnikiem umacniającym rolę i rangę Instytutu Zachodniego w polskim i międzynarodowym dyskursie naukowym pozostanie jego bliska współpraca z różnymi instytucjami naukowo-badawczymi oraz ośrodkami eksperckimi, działającymi zarówno w kraju, jak i za granicą. Szerszemu wykorzystaniu wiedzy i doświadczenia zespołu Instytutu Zachodniego służyć będzie także Wielkopolskie Centrum Naukowe, stworzone w 2014 r. we współpracy z Wyższą Szkołą Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu.

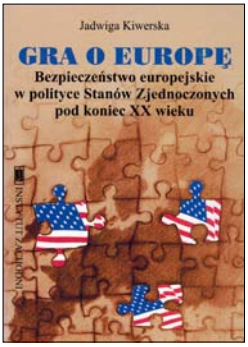

Minister Spraw Zagranicznych Grzegorz Schetyna w „Gabinecie Ministra Krzysztofa Skubiszewskiego", 13 listopada 2014 r.

Instytut Zachodni zamierza kontynuować aktywność na polu popularyzowania wiedzy i edukacji politycznej; dlatego dalej rozwijane będą bliskie związki eksperckie i doradcze z organami administracji państwowej i samorządowej, instytucjami gospodarczymi i kulturalnymi. Podtrzymana również zostanie tradycja służenia jako platforma dialogu i kooperacji dla polskich instytucji naukowych i analitycznych. Choćby po to, aby wspólnie skorzystać z nowych możliwości finansowania nauki ze środków Unii Europejskiej – w ramach programu HORYZONT 2020.

A zatem cel i zadanie zespołu pracowników Instytutu Zachodniego pozostają niezmienne – zachowanie czołowego miejsca na mapie placówek naukowo-badawczych w kraju oraz utrzymanie wysokiej marki w międzynarodowym świecie nauki.

Dorobek Instytutu w liczbach

Działalność naukowa w latach 2000-2014

200 projektów

1867 publikacji

133 konferencje naukowe

789 wygłoszonych referatów

1. Zrealizowano 200 projektów finansowanych ze środków zewnętrznych.
2. Pracownicy naukowi przygotowali 1867 publikacji (monografie, części prac zbiorowych, artykuły)
3. Instytut zorganizował 133 konferencje naukowe
4. Pracownicy naukowi wygłosili 789 referaty na konferencjach krajowych i zagranicznych

Wydawnictwo

513 książek

120 tys. stron

352 numery „Przeglądu Zachodniego"

12 numerów „IZ Policy Papers"

171 numerów „Biuletynu Instytutu Zachodniego" on-line

1. Opublikowano 513 książek o łącznej objętości ok. 120 tys. stron
2. Ukazało się 352 numerów „Przeglądu Zachodniego" o łącznej objętości ok. 82 tys. stron
3. Wydano 12 numerów „IZ Policy Papers"
4. On-line ukazało się 171 numerów „Biuletynu Instytutu Zachodniego"

Biblioteka

112446 zgromadzonych wolumenów

125 tys. udostępnionych książek w latach 2000-2013

1. Instytut zgromadził 112 446 wolumenów
2. W latach 2000-2013 udostępniono czytelnikom 125 tys. książek i czasopism.